

Er is geen weg naar waar je bent

Het wonderlijke leven van Alan W.Watts

Han van den Boogaard

Panta Rhei

Voor Lucy

play kind in this marriage dance

Er is geen weg naar waar je bent – Han van den Boogaard

ISBN 978.90.8840.252.4

NUR 731

© 2023 Uitgeverij Panta Rhei, Katwijk aan Zee

Grafische vormgeving: Michel de Boer

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, internet of op welke andere wijze dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Inhoud

Voorwoord.....	5
Proloog.....	13
1 Oosterse schattenChislehurst 1915 - 1928.....	17
2 Brein versus branieCanterbury 1928 - 1932.....	33
3 Leergierig, vrij en ongebondenLonden 1932 - 1938.....	49
4 GelukzoekerNew York 1938 - 1941.....	77
5 Priester-sjamaanEvanston 1941 - 1951	99
6 InspiratorMill Valley 1951 - 1962.....	133
7 Spiritueel entertainerSausalito 1962 - 1969	181
8 Hippe mysticusSausalito 1962 - 1969	215
9 Thuis in TaoDruid Heights 1969 - 1973 ...	253
10 Uit de flesDruid Heights 1973.....	295
11 Nalatenschap	317
Appendix I – Onbewerkt hout, ongebleekte zijde	331
Appendix II – De kunst van het mediteren	345
Noten.....	352
Index	358

Alan Watts in 1971

Voorwoord

Toen ik besloot een biografie over Alan Watts te schrijven, deed zich een onvoorzien probleem voor. Vele jaren eerder had ik al de biografie van Ramana Maharshi geschreven, en het beperkte bronnenmateriaal dat mij ter beschikking stond maakte het indertijd lastig om een verhaal over hem samen te stellen dat, al was het maar enigszins, recht deed aan het onvoorstelbaar rijke en interessante leven dat deze Indiër geleid had. Maar nu was precies het omgekeerde het geval. Het materiaal waarover ik voor het verhaal over Watts kon beschikken, was onoverzichtelijk groot in omvang. Niet alleen waren er de 23 boeken die hij in de loop van zijn leven geschreven had en waarvan ik de meeste gelukkig al gelezen had. Op het internet waren in de loop der jaren talloze lezingen in tekst en op audio en video van hem verschenen, en artikelen van en over hem, en beschrijvingen van zijn leven en anekdotes over hem, en recent nog een dik brievenboek, samengesteld door zijn twee oudste dochters, dat vrijwel alle brieven bevat die hij gedurende zijn leven geschreven heeft en waarvan hij kopieën bewaard had, en die min of meer bij toeval door Joan, zijn oudste dochter, zijn teruggevonden.

Alles bij elkaar is het een overstelpende hoeveelheid materiaal. Al die teksten lezen en beluisteren bleek onbegonnen werk. Er moesten keuzes gemaakt worden – heel veel keuzes: wat wel, wat niet, wat maar voor een deel? Bovendien had ik besloten alle citaten zelf uit het Engels te vertalen. Dat proces kostte vele maanden, en pas toen ik de wens had losgelaten om volledig te zijn en alle relevante gebeurtenissen en teksten over zijn leven en werk mee te nemen in de biografie, kon ik aan het daadwerkelijke schrijfproces beginnen. Of nee, kon ik het verhaal zichzelf laten schrijven, vergelijkbaar wellicht met de manier waarop bij Alan Watts zelf de tek-

sten als vanzelf tevoorschijn leken te komen uit een schier eindeloze bron die hij dagelijks voedde met de boeken die hij las. Dat moeten er uiteindelijk vele duizenden zijn geweest, waarvan hij een deel – vermoedelijk rond de vierduizend – bewaarde in zijn bibliotheek om te kunnen raadplegen tijdens het schrijven.

Zodra hij alleen was, las hij, onder alle mogelijke omstandigheden en op de meest diverse plekken. En als hij in gezelschap was, praatte hij – vrijwel onophoudelijk, vanaf het moment dat hij leerde spreken en merkte dat hij daar de aandacht mee kon trekken waar hij als kind al naar hunkerde. En het is niet onwaarschijnlijk dat als er niemand was om tegen (en niet al te vaak mee) te praten en er niets te lezen viel, hij lange monologen met zichzelf hield. Op ieder moment van de dag vormden zich woorden in zijn hoofd die zich aaneenregen tot zinnen, en de zinnen tot verhalen, en waar die allemaal vandaan kwamen, daar had hij geen idee van. Maar in zijn ogen waren ze wel allemaal waar. In onze tijd zou hij ongetwijfeld het etiket ‘ADHD-er’ opgeplakt hebben gekregen, maar in zijn eigen tijd zei men hoogstens over hem dat hij ‘best druk’ was. Zijn ongekennde verbale begaafdheid zorgde er hoe dan ook voor dat hij er vanaf het moment dat hij van school af ging de kost mee kon verdienen en tevens zijn talloze lezers en luisteraars wist te boeien met zijn ‘eigen-wijsheid’, gebaseerd op alles wat hij over Oosterse filosofie en religie te weten was gekomen.

De meeste aandacht bij het schrijven van dit boek is uiteraard naar het biografische bronnenmateriaal gegaan, maar dat materiaal kan eigenlijk nauwelijks of niet los gezien worden van het inhoudelijke materiaal. Want zijn leven bestond voornamelijk uit spreken en schrijven, en de thema’s die daarin de boventoon voerden waren vóór zijn twintigste al grotendeels gevormd en kristalliseerden zich in de loop van zijn leven op allerlei manieren alleen maar verder uit. Maar in de basis bleven ze hetzelfde, zoals ze ook altijd hetzelfde zijn gebleven bij de vele wijzen uit het Oosten (en Westen!) die zich hebben beziggehouden met de grote vragen van het leven: wie of wat zijn we, en hoe staan we in verhouding tot de wereld waarin we leven?

Er is geen weg naar waar je bent is uiteindelijk het resultaat geworden van mijn vermetel te noemen besluit om Alan Watts' biografie te schrijven. Er kunnen talloze verhalen over zijn leven verteld worden, versies van hoe het ongeveer geweest moet zijn, en dit is er slechts één van. De door mij gemaakte selectie van feiten, de interpretatie ervan, de kleuring, de woordkeuze: ze vormen een unieke combinatie. Het beeld van Alan Watts dat uiteindelijk tevoorschijn is gekomen, was daardoor voor mij niet van tevoren te voorzien, temeer daar zijn leven vol paradoxen, ongerijmdheden, raadsels en onverwachte gebeurtenissen zat. Zijn autobiografie, *In My Own Way* (1972), is daar het levende bewijs van. In dat boek heeft hij talloze feiten onvermeld gelaten of in een gunstiger daglicht gezet. Bovendien heeft hij er accenten in aangebracht die alleen hij erin gelegd zou kunnen hebben. In werkelijkheid waren zijn leven en zijn persoon een stuk complexer dan hij deed voorkomen, een verwarrend mengsel van verlegenheid en eigenwijsheid, spiritueel inzicht en ondeugendheid, volwassenheid en kinderlijkheid, opgewektheid en eenzame onmacht. Hij was een gekweld man zonder innerlijke vrede die vast was komen te zitten in de problemen die zijn hedonistische manier van leven met zich meebracht. Maar juist daardoor is *In My Own Way* een boek geworden dat door niemand anders geschreven had kunnen zijn. Sterker nog, dat in zijn ogen door *niemand* geschreven was, behalve door de Tao zelf. Van deze biografie hoop ik dat hij hetzelfde gezegd zou hebben.

De elementen die te samen *Er is geen weg naar waar je bent* zijn gaan vormen, laten zien dat ik Watts als filosoof en schrijver bewonder, dat ik de keuzes die hij op basis van de manier waarop hij als persoon in elkaar zat maakte meestal begrijp, maar zelf vaak niet gemaakt zou hebben, dat zijn eigendunk en monomanie me tegenstaan, maar dat die weer gecompenseerd worden door het feit dat hij andere mensen nooit bewust kwaad berokkende en zelden negatief over anderen sprak. Bovenal laten ze zien dat ik ondanks al zijn onhebbelijkheden een groot zwak voor hem heb: voor de vanzelfsprekendheid waarmee hij overal het woord nam en zich door

niemand liet tegenspreken; voor de manier waarop hij te allen tijde vriendelijk en correct bleef – wat natuurlijk ook als een vorm van arrogantie uitgelegd kan worden; voor het feit dat twijfel nauwelijks in zijn woordenboek voorkwam. Maar misschien wel meer dan dat alles vanwege het feit dat ik erg veel in hem herken. Hij bezat niettemin ook allerlei voorkeuren en eigenschappen die me vreemd zijn, en eerlijk gezegd ben ik daar bepaald niet rouwig om. In mij huist geen alcoholist, geen seksverslaafde, geen afwezige vader. Maar ik houd wel van aandacht, en ik kan over mezelf, net als Watts dat over zichzelf deed, zeggen dat ik meer dan gemiddeld gecharmeerd ben van mijn eigen stemgeluid. En ook ik vind het drama waar ik onderdeel van uitmaak meestal veel interessanter dan enig drama waar ik slechts getuige van ben.

Deze overwegingen laten onverlet dat het belang van Alan Watts' leven met name, en misschien wel uitsluitend, gelegen is in de rol die hij als filosoof gespeeld heeft. En dat is op zijn zachtst gezegd verwonderlijk als we bedenken dat hij niet eens zijn middelbare school heeft afgemaakt. Hij was, zou je kunnen zeggen, een filosoof van de koude grond. Maar wel een ongeëvenaard goede. Hij wist altijd precies wat hem interesseerde, wat hij moest lezen om die interesse in kennis te kunnen omzetten, wie hij moest spreken om er op het hoogste niveau over van gedachten te kunnen wisselen. Hij wist wat hij wilde, en hij wist wat hij ervoor moest doen om het te bereiken. Hij las ongelooflijk veel over de onderwerpen die hem interesseerden en organiseerde zo als autodidact zijn eigen opleiding in de filosofie en vergelijkende religiewetenschappen, een opleiding die zijn weerga niet kende en die hem gemaakt heeft tot wie hij uiteindelijk werd, als filosoof: iemand die de essentie van talloze wetenschappelijke theorieën en religieuze stromingen wist te verwoorden op een manier die voor de geïnteresseerde lezer of toehoorder begrijpelijk en invoelbaar is. Hij wist die kern steeds te koppelen aan het gewone dagelijkse leven zoals iedereen dat in onze Westerse beschaving kent en leeft. Hij gebruikte nauwelijks moeilijke wetenschappelijke termen of religieus idioom. Hij probeerde zijn verhaal niet gewich-

tiger over te laten komen door onnodig Sanskrietwoorden of Chinese en Japanse termen te gebruiken. Zijn wijsheid was gebouwd op een fundament van niet aflatende nieuwsgierigheid naar de aard en werking van het universum. In dat kader bestudeerde hij niet alleen de Oosterse religies en filosofische systemen, maar ook de harde feiten en zachtere verworvenheden van de natuurwetenschappen, de psychologie en de cybernetica. Maar evenzeer verdiepte hij zich in klassieke muziek, leerde hij niet onverdienstelijk dansen, zingen en kalligraferen, en leerde hij als geen ander van het leven genieten. Humor was het smeermiddel waarmee hij de achtbaanrit van zijn leven draaglijk wist te houden.

Dat alles vormde echter niet meer dan de achtergrond van het verhaal dat hij te vertellen had. In feite was dat altijd hetzelfde verhaal. Hij vertelde het in talloze varianten, met behulp van heel veel voorbeelden die voor de hand lijken te liggen als je ze hoort of leest, maar die vaak niet eerder door andere filosofen gebruikt waren. Het is het verhaal over het ondeelbare Ene dat we zijn, dat ieder van ons is zonder dat je van 'ieder' kunt spreken. Hij was een mysticus die begreep wat dat Ene was en dat tegen de klippen op aan anderen probeerde uit te leggen. Hij kende de mystieke ervaring van nabij, maar wist ook dat die onpersoonlijk was en dus niet 'van hem'. Dat was de centrale boodschap die hij onvermoeibaar bleef herhalen: er is geen afzonderlijk zelf dat de kern van ons bestaan vormt. Er bestaat alleen maar Het, dat wat hier en nu ervaren wordt door niets anders dan zichzelf. Het wordt Tao genoemd, of Brahman, of God, en gaat volkomen zijn eigen gang. Er zit niemand aan het stuur. Vertrouwerop, ontspan en laat je erdoor meevoeren, als een bal op stromend water, in plaats van te pogen je aan je eigen schoenveters uit datzelfde water omhoog te trekken.

Bewonderaars van Alan Watts hebben vaak de neiging om een geïdealiseerd aura van mystieke en intellectuele perfectie op hem te projecteren dat onmiddellijk in duigen valt zodra ze kennis nemen van zijn losbandige leefstijl en overmatige kameraadschap met de

demon alcohol. Anderzijds kreeg hij vaak het verwijt te horen dat hij het allemaal heel mooi vertellen kon, maar dat hij nooit in een meditatie ruimte te vinden was; dat hij niet zuiver op de graad was, en dat zijn verhaal daarom ook niet geloofwaardig zou zijn. Zijn antwoord was dat spirituele oefeningen het geloof in het ego alleen maar versterken, en dat je ze daarom alleen moet doen als je er zin in hebt. En dat was in zijn geval niet erg vaak, want er viel wat hem betreft nog zoveel *meer* te doen: zingen, lachen, vrijen, drinken, lekker eten, boogschieten, kijken naar de vorm van een schelp, luisteren naar het gezang van vogels. Het maakt niet uit wat je doet, zei hij tegen iedereen die het maar horen wilde. Je bent al volmaakt, je bent al verlicht, er hoeft niets te veranderen. Geniet van alles wat zich aandient. Er is geen ‘jij’, er is alleen maar Het.

Zijn centrale uitgangspunt dat alles één ‘ding’ is dat zichzelf ervaart, komt in veel van zijn boeken en lezingen terug. Keer op keer laat hij zien dat de mens zich daar niet bewust van is; dat die mens zichzelf ervaart als een geïsoleerd wezen dat zich in een vijandige omgeving moet zien te handhaven door er controle op uit te oefenen en haar naar zijn hand te zetten, met alle desastreuze gevolgen van dien. Hij zag dat het noodzakelijk is te leven op basis van dat centrale uitgangspunt – de kern van alle grote religies, de ‘perennial philosophy’ – willen we de wereld redden van de totale ondergang. Vooral later in zijn leven koppelde hij de mystieke ervaring rechtstreeks aan de noodzaak van een allesomvattend ecologisch bewustzijn. Misschien wel meer dan alles wat hij verder nog naar voren bracht was dat de reden dat hij ongewild het middelpunt ging vormen van het nieuwe elan dat bezit nam van de jongeren in de jaren zestig in Amerika en Europa. Vanuit zijn woonboot in de haven van Sausalito stuurde hij precies die ideeën de wereld in die de jeugd van toen nodig had om te kunnen dromen van een nieuwe, betere wereld.

Aan het eind van zijn leven wenste hij geen deel meer uit te maken van die nieuwe wereld. Hij trok zich terug in zijn eigen wereld – een wereld doordrenkt van alcohol en de Tao. Een bijzondere combinatie op zijn minst, en een die hem uiteindelijk fataal werd. Maar

daar zat hij niet mee, want hij wilde het spel van het leven alleen maar op zijn eigen manier spelen, met alle middelen die hem daarbij ten dienste stonden. Met zijn dood hield het spel op, maar wat hij achterliet was een zee van boeken, artikelen, lezingen en audio- en filmopnamen waar we nu nog iedere dag van kunnen genieten. Zijn boodschap is actueler dan ooit. Maar zelfs daar zou hij de humor vermoedelijk ook nog van hebben ingezien.

Han van den Boogaard
Nijmegen, oktober 2022

*Hij waarschuwt je om niet stil te blijven staan bij de woorden;
hij wil dat je speelt en danst.*

Al Chung-liang Huang